

sibus Act. 17. Non longè est ab unoquoque nostrum, & rationem statim assignat : in ipso enim vivimus, movemur, & sumus. Et Anselmus in Monol. Quoniam (inquit) nihil sine Deo potest esse aut conservari, dicere cogimus, Deum ubique & semper esse. Item Hugo Victorinus lib. 7. erudit. Theol. cap. 19. Cum diuina virtutis effectus nusquam deesse cernamus, cur eandem Dei virtutem, omnibus inesse rebus dubitamus? Si autem Dei virtus ubique est, cum alia non sit Dei virtus quam Deus, constat quod Deus nusquam deest.

2. Dices, Deus potest agere, per virtutem aliquam à se diffusam, atque ad eum extrinsecam, & realiter à se distinctam : Ergo falsum est quod virtus Dei sit ipsa substantia Dei. Sed contra: Esto Deus possit agere, & aliquos effectus in rebus producere, per virtutem aliquam à se diffusam, repugnat tamen quod causet & conservet esse in rebus, nisi per virtutem intraneam, sibique realiter identificatam : etenim omnis virtus à Deo diffusa, est finita, ut potè ab illo causata, & in aliquo subiecto finito recepta: virtus autem creativa & conservativa rerum, cum sit productiva totius entis creabilis, est infinita, subindeque cum Dei substantia realiter identificata.

3. Ex quo intelliges notabile discrimen quod reperitur inter contactum virtutis divinae & angelicae: contactus enim virtutis divinae est intimus & illapsivus in rebus, quatenus in illis producit & conservat esse, quod eis maximè intimum est. Unde D. Thomas in 1. dist. 8. qu. 1. art. 5. ad 3. In essentia non intrat nisi ille qui dat esse, scilicet Deus creator. Contactus autem virtutis angelicae, cum non sit productivus & conservativus existentiae, sed eam presupponat in subiectis circa quae operatur, non est intimus & illapsivus, sed extrinsecus & superadditus, nec est intra terminos essentiae, sed solum intra terminos loci & quantitatis.

4. Intelliges etiam ex dictis, rationem D. Thomas non esse à posteriori, sed à priori, quia ratio formalis, per quam Deus est actu præsens & existens in rebus, est ejus operatio virtualiter transiens, quā producit vel conservat esse in illis, vel eas mouet & applicat ad agendum. Unde idem S. Doctor 3. contra Gent. cap. 68. sic ait: Omne quod est in loco, aliquo modo contingit ipsum, res enim corporea est in aliquo sicut in loco, secundum contactum quantitatis dimensionis; res autem incorporea in aliquo esse dicitur, secundum contactum virtutis. Hic vero contactus non fit nisi per applicationem virtutis, seu actionem virtualiter transiunt: Ergo per illam Deus est præsens & existens in rebus. Unde Gregorius magnus homil. 8. in Ezechiel. Ubique Deus & ubique tons, quia omnia tangit, licet non aequaliter tangat. Quedam enim tangit ut sint, nec tamen ut vivant & sentiant, sicut cuncta insensibilia. Quedam tangit ut sint, vivant, & sentiant, non tamen ut discernant, sicut sunt bruta animalia. Quedam tangit ut sint, vivant, sentiant, & discernant, sicut est humana & angelica natura.

5. Confirmatur: Essentia Dei est absoluta & independens ab omni creature, proindeque non est in illa, nisi quatenus facit eam pendere à se, quod utique præstat per suam actionem, quā res omnes vel producunt, vel conservant, vel mouent: Ergo talis actio est ratio formalis per quam est actu præsens & existens in rebus. Unde illa prout est formaliter ratio agendi, pertinet ad omnipotenciam; prout vero est ratio attingendi creaturem & illabendi in ea, constituit attributū immensitatis.

6. Confirmatur amplius: Deus non est in rebus, ut contentus ab illis, sed potius ut eas continens; unde Dionysius de divin. nomin. cap. 10. Ipse est sedes qua omnia continent, & complectitur, & firmat, & fundat, & contingit &c. Sed Deus non continet res, nisi ratione suæ virtutis & operationis, quā eas producit vel conservat in esse, juxta illud Apostoli ad Hebreos 1. Portans omnia verbo virtutis sua: Ergo non est in rebus, nisi ratione suæ operationis, quā illas producit, vel conservat in esse.

7. Dices primò, si hoc esset verum, sequeretur attributum immensitatis non convenire Deo necessariō, & ab aeterno, sed liberè, & in tempore; cum talis operatio sit Deo libera, & ei conveniat solum in tempore.

8. Sed negatur sequela, attributum enim immensitatis non consistit in actuali praesentia Dei in rebus, sed in aptitudine & potentia quam habet ad existendum in illis, seu in vi repletiva omnis loci existentis aut possibilis: unde cum talis vis & aptitudō, necessariō & ab aeterno Deo conveniat, attributum immensitatis necessarium est, & aeternum, quamvis actualis praesentia Dei in rebus, libera & temporanea sit.

9. Dices secundò, prius intelligitur aliquid esse in loco, quam ibi operari, nam sicut operari sequitur esse, ita operari in loco sequitur esse in loco: Ergo Deus non est formaliter præsens loco per suam operationem.

10. Respondeo quod sicut in corporalibus, licet prior sit substantia quantitate, & ubi, tamen substantia corporea non est prius in loco, quam sit in ea quantitas, vel ubi, quia non est in loco nisi per quantitatē. Ita similiter in entibus spiritualibus, licet in eis prius concipiatur esse absolute quam operatio, non tamen esse in loco, quia in eo non sunt, nisi per operationem, ut egregie ac eruditè declarat Caietanus infra qu. 52. art. 1. cuius doctrinam exponemus in Tract. de Angelis cap. 5. §. 2.

11. Ex dictis etiam colligitur contra Recentiores aliud corollarium notatu dignum, nempe Deum revera non existere positivè & actu in spatiis quae imaginamur esse extra cœlos, & quae à Philosophis spatia imaginaria appellantur. Deus enim, ut jam ostendimus, non est actu in rebus, nisi per suam operationem virtualiter transiunt: Sed in spatiis imaginariis nihil revera operatur, cum ibi nulla sit creatura, nec ullus effectus à Deo producitus: Ergo in illis non existit positivè & actu, sed negativè tantum & in potentia, quatenus divina substantia non limitatur nec coarctatur intra ambitum universi, & est potens ad novos mundos condendos in illis spatiis quae imaginamur esse supra cœlos; & hoc solum intendunt SS. Patres, quando dicunt Deum esse supra cœlos, & extra mundum, & illum extra hoc universum diffundi; ut constat ex Augustino lib. 7. Confess. cap. 1. expreſſe docente, falsam esse hanc imaginationem, quā Deus per infinita spatia cogitur. Itaque Deus eo planè modo est extra mundum, quo erat in hoc mundo antequam crearetur: ille vero ante orbem conditum spatia vacua mundo correspondentia non inhabitabat, sed erat solum in seipso, sibique erat locus, templum, & omnia, ut loquitur Tertull. contra Præxam cap. 5. & Minutius Felix in Octav. Unde D. Bernardus lib. 5. de considerat. cap. 6. sic habet: Vbi erat Deus antequam fieret mundus? ubi nunc est. Non est quod quaras ultra ubi erat: prater ipsum nihil

DE ATTRIBUTIS DIVINIS.

nihil erat, ergo in seipso erat. Ergo similiter in spatiis imaginariis Deus actu non est. Statutum enim est (inquit D. Bonaventura in 1. dist. 37. qu. 2. art. 3.) dicere Deum esse in eo quod nihil est.

12. Dices ex nostra doctrina sequi tria inconvenientia & absurdia: Primum est, quod Deus posset mutari; quia producendo corpus extra cœlos, inciperet esse ubi antea non erat, scilicet extra cœlos. Secundum, quod Dei substantia posset à se dividī & quasi discontinuari, quia si Deus destrueret omnes creaturem quae sunt mediae inter cœlum & terram, non existeret actu in medio illo corpore quod supponeretur vacuum: unde sicut dividerentur inter se in illa hypothesi duo extrema, scilicet cœlum & terra, ita dividetur Dei substantia in duas partes, quarum una esset in cœlo & altera in terra. Tertium denique inconveniens est, quod Deus posset per accidens saltē moveri, quia moveri per accidens est moveri ad motum alterius, sicut nauta ad motum navis: Deus autem in nostra doctrina posset moveri ad motum alterius, trahendo videlicet universum istud extra sphaeram convexam orbis primi.

13. Respondeo nullum ex his inconvenientibus sequi ex nostra doctrina. Non quidem primum: sicut enim quando Deus in tempore creavit mundum in hoc spatio in quo nunc est, non est mutatus acquirendo novam praesentiam ad illum, sed tota mutatio fuit ex parte creature quae transiit de non esse ad esse: ita pariter, licet jam produceret de novo aliud corpus in spatiis imaginariis, & fieret illi præsens secundum suam substantiam, in se non mutaretur, sed tota mutatio se teneret ex parte effectus de novo producti. Neque secundum, quia licet corpora non possint esse in quolibet ente creato, triplex est radix mutabilitatis. Prima, quia est ex non ente, & ad non ens continuo fluxu tendit. Secunda, quia est compositum, vel ex materia & forma, vel ex subiecto & accidente, vel ex essentia & existentia. Tertia, quia finitus est & imperfectus, cui semper aliud potest vel addi vel auferri. Unde Seneca epist. 58. Fluunt haec, & assida diminutione argue adfectiones sunt. Nemo nostrum idem est in senectute qui fuit juvenis. Nemo est mane qui fuit pridie. Corpora nostra rapuntur, fluminis more. Quidquid vides currit cum tempore. Nihil ex istis qua videmus manet. Ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum.

4. Porro homo præ ceteris creaturis mutationi existit obnoxius, & ut bellè quidam ait, totus sphæricus & volubilis est, cum enim mutabilis sit ex natura sua, longè mutabilior ex peccato efficitur. Unde Zeno Veronensis serm. de patientia: Quotidie mobilitatis gaudet, varietatibus studet, miserum se putat, si ipse sit. Et Bernardus de interiori domo cap. 2. Digne explicitare non possum, quot alternationis modos momentaneis perturbationibus in duo, & quam multipliciter me alternantium vicissitudinum motibus variare consuevi. Modò me in fiduciam erigo, modò in diffidentiam cedo; nunc per constantiam figor, nunc subitaneo terrore concitior. Modò me turbat ira, modò ingens furor exagitat. Merito ergo homo comparatur Pavoni, cuius (inquit Tertullianus) pluma vestis, multicolor, discolor, & versicolor; nunquam ipsa, sed semper alia, et si semper ipsa, quando alia; toties denique mutanda, quoties movenda.

CAPUT X.

De immutabilitate Dei.

1. **D**rum esse omnino immutabilem probat D. Thomas hic art. 9. ratione quae virtutis triplex est, sumitur enim ex tribus attributis, quae sunt propria fundamenta divinae immutabilitatis, scilicet à ratione actu puri, à simplicitate Dei, & ejus infinitate, quae removent tres conditiones, quae essentialiter requiruntur, vel saltem aliqua illarum, ad veram mutationem. Ad illam enim requiritur primò potentialitas, seu privatio & carentia alicuius formæ, quae se habeat ut terminus à quo: secundò requiritur subiectum mutabile, & susceptivum diversarum forma-

CAPUT XI.

De aeternitate Dei.

1. Constat ex dictis capite praecedenti, Deum esse aeternum, & aeternitatem illi soli proprie competere; sicut enim tempus motum, ita aeternitas perfectam immutabilitatem consequitur. Unde Fulgentius de fide ad Petrum cap. 7. *Firmiter crede, & nullatenus dubites, Deum sicut immutabilem, ita solum verè aeternum esse.* In hujus rei typum Ezechiel videt thronum Dei, non in firmamento, vel sub firmamento, sed super firmamentum, ex cuius uniformi motu omne tempus originem habet; ut per hoc significaretur, Deum ratione sua aeternitatis esse supra omnia tempora, & ante omnia tempora, subindeque principio & fine carere. Quare egregie Tertullianus lib. 1. contra Marcionem: *Viva & germana divinitas, nec de novitate, nec de vetustate, sed de sua veritate censetur: Deus si est vetus, non erit; si est novus, non fuit: novitas initium testificatur, vetustas finem comminatur: Deus autem tam alienus*

TRACTATUS III.

DE VISIONE DEI.

1. **U**ATUOR præcipue in visione Dei consideranda sunt, nimurum ejus impossibilitas per vires naturæ, & possibilis per auxilium gratiæ. Duo principia ad illam concurrentia, species scilicet & lumen gloriæ. Objecta ad quæ terminatur, & mensura quæ ejus duratio mensuratur. De his in hoc tractatu breviter agendum est. Ascendamus ergo cum Moysè in montem Dei Horeb, & videamus visionem hanc magnam, quæ, ut ait Augustinus, *concupisci potest, desiderari potest, verbis explicari non potest.* Dicamus cum Sponza in Canticis: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Nam hic pascis (inquit Bernardus ferm. 33. in Cant.) *Sed non in saturitate.* Nec cubare licet, sed stare & vigilare oportet, propter timores nocturnos. Henec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta, & ideo indica mihi, ubi cubes in meridie. *Vultum tuum Domine requiro.* *Vultus tuus meridies.* Meridies clara tui & intuitiva visio. O verè meridies, plenitudo fervoris & lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccatio paludum, factorum depulso! O perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies! O lumen meridianum! O vernalis tempestas! O autumnalis ubertas! & ne me quid prateriisse videar, o quies & feratio hyemalis!

CAPUT I.

De impossibilitate visionis beatifica per vires naturæ, & possibilite ejus per auxilium gratiæ.

1. **D**ico primò, nullam naturam vel substantiam intellectualem creatam, vel creatibilem, posse connaturaliter, seu ex viribus propriis, videre Deum, ut est in se. Constat ex Scriptura, nam 1. ad Timoth. 6. Deus dicitur inhabitare lucem inaccessibilem: quæ verba absolute prolati satis indicant, quod Deus, ob summam suam elevationem, est invisibilis & inaccessibilis cuicunque creature, & quod nulli extraneo à Deo, per se & propriis viribus, patere potest & esse manifesta lux increata divinitatis, hoc est essentia Dei. Unde Isaiae 6. dicitur: *Vidi Dominum sedentem in solio excelso,* quasi transcendentem proportionem & vires cujusvis intellectus creati, quantumcumque elevati. Et Dionysius cap. 1. de divin. nomin. tribuit elevationi supra naturam, quod mentes angelicæ Deum videant, & ait, *ea constanter & immobiliter ad illucientem sibi radium attollit, & congruo permisarum sibi illuminationum amore, velut in altum pennis sublevari.* Demum Augustinus lib. 11. de civit. cap. 2. sic discutit: *Quamvis non omnis beata esse possit creatura neque enim hoc munus adipiscuntur fera, saxa, ligna &c. ea tamen que potest, non ex seipso potest, quia ex nihilo creata est, sed ex illo à quo creata est.* Cum ergo repugnet dari aliquam creaturam,

creaturam, quæ non sit ex nihilo, manifestum est, juxta Augustini doctrinam, nullam possedere, quæ sit naturaliter beata, subindeque quæ Deum, ut in se est, connaturaliter videat.

2. Ratio etiam id suadet, nam ut discutit D. Thomas 3. contra Gent. cap. 52. Quod est proprium alicui naturæ superiori, non potest competere naturæ inferiori, nisi ex elevatione & subordinatione ad ipsam; sicut aqua non potest esse calida, nisi per actionem ignis in illam: Sed videre Deum, ut est in se, est proprium Deo: Ergo non potest alicui creaturæ competere, nisi ex actione Dei elevantis ad tam sublimem & divinam operationem. Minor probatur: Operari secundum propriam formam, est proprium cuiuslibet operantis, ut patet in igne, & aliis agentibus: At videre Deum ut est in se, est operari per divinam essentiam, tanquam per formam seu speciem intelligibilem, cum ad illam visionem impossibilis sit, vel saltem inutilis quæcumque alia species distincta ab essentia divina, ut infra patet: Ergo est proprium Deo.

3. Aliam assignat rationem hic quest. 12. art. 2. quæ potest sub hac forma proponi: Substantia seu natura intelligens, & objectum connaturaliter & quidditativè intellectum, debent convenire in eodem gradu immaterialitatis: Sed nulla substantia vel natura creata, vel creabilis, potest convenire cum Deo in gradu immaterialitatis: Ergo non potest illum videre connaturaliter. Minor patet, immaterialitas enim divina est per depurationem nemus à materia physica, quæ est pars compositi materialis, sed etiam à materia metaphysica, quæ in potentialitate consistit; repugnat autem creaturæ exclusio omnis potentialitatis, sicut & omnis compositionis. Minor autem, in qua est difficultas, probatur inductione. Tres tantum dantur gradus immaterialitatis: Primus est anima rationalis, quæ est immaterialis & incorporea quoad substantiam, sed non quoad modum, cum sit forma corporis, & ab illo quoad suas operationes dependeat. Secundus est naturæ angelicæ, quæ est à materia & corpore independens, & habet esse per se subsistens, habet tamen esse, ab essentia & natura distinctum. Tertius & supremus est naturæ divina, quæ est summa esse, & actus purus, omnemque potentialitatem & compositionem excludit. Debet ergo servari proportio inter naturam intelligentem, & objectum connaturaliter cognitum, quantum ad tres illos gradus immaterialitatis; ita ut natura quæ est in gradu infimo immaterialitatis, non possit connaturaliter & ex viribus propriis cognoscere illam quæ est in gradu superiori, nec illa quæ est in gradu superiori, eam quæ est in gradu supremo. Ex quo manifestè colligitur, quod si improportionis seu excessus in immaterialitate, qui reperitur inter animam rationalem & naturam angelicam, impedit quominus anima possit naturaliter videre Angelum, à fortiori ille excessus, & illa improportionis, quæ est inter essentiam divinam, & intellectum humanum, vel angelicum, impedit quod homo vel Angelus possit naturaliter videre Deum.

4. Objicies primò contra hanc rationem: Angelus inferior connaturaliter cognoscit superiorem, & tamen est inferioris immaterialitatis ad ipsum. Item anima separata, licet sit inferioris immaterialitatis ad Angelum, potest tamen connaturaliter ipsum cognoscere. Demum intellectus creatus, lumine glorie perfusus, non est ejusdem immaterialitatis cum Deo, cum non sit, sicut

Deus, actus purus, & tamen videt Deum ut est in se, connaturaliter, cum tale lumen sit participatio divinæ intellectualitatis, quæ habet divinam essentiam pro objecto sibi omnino connaturali: Ergo inter naturam intelligentem & objectum connaturaliter cognitum, non requiritur semper convenientia in gradu immaterialitatis, & sic ruit præcipuum nostræ conclusionis fundamentum.

5. Ad primam instantiam respondeo distinguendo Antecedens: Angelus inferior connaturaliter cognoscit superiorem, & tamen est inferioris immaterialitatis ad ipsum, specificè concedo Antecedens: genericè, quoad gradum, nego Antecedens, & ejus consequentiam. Itaque omnes Angeli convenient in gradu immaterialitatis, quia omnes sunt expertes compositionis ex materia & forma, etiæ intra istum gradum unus Angelus sit alio perfectior; primumque sufficit, ut unus alium connaturaliter & quidditativè cognoscat.

6. Ad secundam nego similiter Antecedens, nam ut docet Bannez 1.p. quest. 89.art.1. dubio 2. modus cognoscendi animæ separata, per species infusas, non est illi connaturalis, sed præternaturalis; ac proinde cognoscere quidditativè Angelos, non est illi connaturale.

7. Ad tertiam dicendum quod cum visio beatæ non procedat ab intellectu nostro, etiam lumine gloria perfuso, juxta exigentiam nostræ naturæ, sed supra illam, falsum est quod intellectus illistratus lumine glorie, omnino connaturaliter videat Deum; ad omnimodam enim connaturalitatem principij eliciti alicujus operationis, cum tali operatione, non sufficit quod hæc operatio, utcumque illi dbeatur, vel quod utcumque in eam influat, sed requiritur quod hæc procedat ab illo juxta exigentiam suæ naturæ. Unde D. Thomas 3.p. quest. 9. art.4. expresse docet, visionem beatam soli intellectui divino esse omnino connaturaliter.

8. Objicies secundò: Potest Deus de potentia absoluta facere intellectum creatum, & quivalenter conflato ex intellectu & lumine glorie, cum illud sit finita & limitata virtus, & quilibet finito dato, possit Deus aliud perfectius, & consequenter aequivalens, producere: Sed tali intellectui, ratione sui est debita & connaturalis visio beatifica: Ergo potest Deus, saltem de potentia absoluta, producere intellectum, qui connaturaliter videat Deum.

9. Respondeo negando Majorem, nam conflatum ex intellectu & intellectione actuali, limitatum & finitum est, & tamen implicat quod Deus producat intellectum, ratione sui, absque intellectione à seipso distincta, percipientem objectum. Item conflatum ex intellectu creato, & lumine propheticō, est finita & limitata perfectionis, & tamen dari nequit intellectus creatus, qui naturali suā vi illi aequivaleat; alioquin dari posset creatura, quæ naturaliter, & seclusa Dei revelatione, futura contingens & libera præscribet, quod repugnat Scripturæ & SS. Patribus, afferentibus præscientiam futurorum esse certissimum ac præcipuum divinitatis argumentum.

10. Ex dictis colligitur, implicare contradictionem, creari substantiam completam quæ sit supernaturalis. Implicat enim substantia creata, cuius intellectui sit connaturalis visio beatifica: At si esset possibilis substantia creata supernaturalis, illius intellectui esset connaturaliter debita visio beatifica: Ergo implicat contradictionem, talem substantiam creari à Deo. Major constat ex supradictis,